

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาผลกระทบทางสังคมจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพาน เชียงใหม่ – แม่ฮ่องสอน : กรณีศึกษาบ้านแม่เลา ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาผลกระทบทางสังคมทั้งทางบวกและทางลบและหาแนวทางหรือมาตรการในเชิงป้องกันผลกระทบทางลบจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพาน เชียงใหม่ – แม่ฮ่องสอน ในหมู่บ้านแม่เลา ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล
2. เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การตรวจสอบข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

การศึกษานี้ได้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 2 ลักษณะ คือ แหล่งข้อมูลเอกสาร และแหล่งข้อมูลประชากร ดังนี้

แหล่งข้อมูลเอกสาร

การศึกษาเรื่องผลกระทบทางสังคมจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพาน เชียงใหม่ – แม่ฮ่องสอนนี้ เป็นการศึกษาในประเด็นของสภาพปัจจุบันและผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหลังจากมีโครงการฯ รวมถึงแนวทางหรือมาตรการในเชิงป้องกันผลกระทบทางลบจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพาน เชียงใหม่ – แม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและผลกระทบทางสังคม (EIA/SIA)
2. แนวคิดการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์ (SEA)
3. แนวคิดการมีส่วนร่วม
4. แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

5. แนวคิดการจัดทำแผนยุทธศาสตร์/แผนงาน/โครงการ

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ยังได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชียงใหม่ – แม่ฮ่องสอน ได้แก่ พื้นที่ตั้งเสา ลักษณะเสา ระยะเวลาในการก่อสร้าง การดำเนินการก่อสร้าง และการใช้ประโยชน์หลังจากการก่อสร้างโครงการ รวมทั้งเอกสารเกี่ยวกับหมู่บ้าน แม่เลาได้แก่ ข้อมูลเบื้องต้นของหมู่บ้านในด้านลักษณะทางกายภาพ ประวัติความเป็นมา ประชากร เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้านและทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น

แหล่งข้อมูลประชากร

จากการได้ศึกษาพื้นที่เบื้องต้น เพื่อค้นหาแหล่งข้อมูลประชากรที่สามารถให้ข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการ ซึ่งเนื่องจากการเป็นการศึกษาเพื่อคาดเดาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตทั้งผลกระทบทางบวกและผลกระทบทางลบของหมู่บ้านแม่เลา โดยมีโครงการระบบขนส่งด้วยสายพานเชียงใหม่-แม่ฮ่องสอนเป็นโครงการหลักที่อาจเกิดการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เลือกผู้ที่สามารถให้ข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการในพื้นที่บ้านแม่เลา ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ได้ดังนี้

1. ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในชุมชน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ประธานแม่บ้าน กลุ่มผู้อาวุโส ประธานประชาคม จำนวน 30 คน
2. ตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ประกอบด้วย กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้านกลุ่มเกษตรกร ผู้ประกอบการที่พัก ร้านอาหาร จำนวน 10 คน

เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่

1. การสังเกต (Observations) ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เพื่อเก็บรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชน ในประเด็นต่อไปนี้คือ ลักษณะทางภูมิประเทศ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติในหมู่บ้าน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยการแนะนำตัวกับผู้นำชุมชนและอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้คนในหมู่บ้านทราบ หลังจากนั้นจึงได้เดินสำรวจชุมชนอย่างคร่าวๆ เพื่อทำความรู้จักกับชาวบ้าน ซึ่งรวบรวมข้อมูลโดยการจดบันทึก และการถ่ายภาพบริบทของชุมชนเบื้องต้น

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In –depth Interviews) ผู้ศึกษาใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกสำหรับผู้นำชุมชนและตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์ โดยกำหนดประเด็นคำถามตามขอบเขตเนื้อหาการศึกษา และใช้คำถามปลายเปิดในการสัมภาษณ์ และใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการร่วมด้วย สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นการซักถาม สนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลวิถีการดำรงชีวิต และการคาดการณ์ถึงผลกระทบหลังจากการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชิงใหม่ – แม่ฮ่องสอน โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นคำถามไว้อย่างกว้างๆ ล่วงหน้า เป็นลักษณะคำถามปลายเปิดที่มีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์ของการสัมภาษณ์ ทั้งนี้การประเมินผลกระทบทางสังคมจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลในด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์และด้านคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมเนื้อหาทั้ง 2 ประเด็น

3. แบบสอบถาม (Questionnaires) เพื่อเป็นการยืนยันข้อมูลให้ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยจึงได้ใช้แบบสอบถามอีก 1 ชุด กับผู้นำชุมชนและกลุ่มผลประโยชน์ ตามข้อ 3.2.2 ในระหว่างการร่วมสนทนากลุ่มย่อย ผู้วิจัยเน้นใช้แบบสอบถามกับบุคคลที่สามารถอ่านออกเขียนได้และสามารถเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 30 คน เพื่อหาค่าสถิติคือ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD.) แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ การถือครองที่ดิน และการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชิงใหม่ – แม่ฮ่องสอน

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในหมู่บ้านหากมีโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชิงใหม่ – แม่ฮ่องสอน

ประกอบด้วย ระดับปัญหาในปัจจุบัน สภาพที่คาดว่าจะเกิดผลกระทบทางสังคมหากเกิดโครงการฯ ได้แก่ การใช้ประโยชน์ที่ดิน น้ำและการใช้น้ำ สภาพการคมนาคม พลังงานไฟฟ้า เศรษฐกิจและสังคม สาธารณสุขและการท่องเที่ยวและสุนทรียภาพ

ตอนที่ 3 แนวทางหรือมาตรการในการลดผลกระทบทางสังคมจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชิงใหม่ – แม่ฮ่องสอน ในพื้นที่หมู่บ้านแม่เลา ต.ป่าเปือ อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่

ประกอบด้วย การยกตัวอย่างแนวทางและมาตรการป้องกันเพื่อลดผลกระทบจากโครงการฯ ในแต่ละด้าน เพื่อให้ผู้กรอกแบบสอบถามได้เรียงลำดับความสำคัญก่อน-หลัง และเสนอแนะแนวทางหรือมาตรการที่เหมาะสม รวมทั้งเสนอความคิดเห็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในหมู่บ้านแม่เลา

4 การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) โดยการเชิญกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มเกษตรกร เพื่อสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์และคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต จากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน โดยได้กำหนดการสนทนากลุ่มในวันประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านแม่เลา ซึ่งผู้วิจัยได้ทำหนังสือของขออนุญาตเข้ามาเก็บข้อมูลภาคสนาม รวมทั้งขอความร่วมมือให้ผู้ใหญ่บ้านช่วยประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรับฟังความเป็นมาของโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน และร่วมกันแสดงความคิดเห็นและร่วมวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นในหมู่บ้านทั้งทางบวกและทางลบ รวมทั้งหาแนวทางหรือมาตรการป้องกันเพื่อลดผลกระทบทางลบร่วมกับผู้วิจัย

การตรวจสอบข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม ผู้ศึกษาได้ตรวจสอบความครบถ้วนและคุณภาพของข้อมูลเพียงพอตรงตามวัตถุประสงค์และขอบเขตของเนื้อหา อาศัยวิธีการตรวจสอบข้อมูลไปพร้อมๆกัน โดยใช้วิธีตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยตรวจสอบข้อมูลแหล่งที่มา ซึ่งพิจารณาถึงเวลา สถานที่ บุคคลที่แตกต่างกันว่าข้อมูลที่ได้จะมีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และหากข้อมูลมีความแตกต่างหรือขัดแย้งกัน ผู้ศึกษาจะได้เข้าไปเก็บรวบรวมในประเด็นที่แตกต่างอีกครั้ง เพื่อตรวจสอบและยืนยันข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง

การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลผล

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละวัตถุประสงค์ มีขั้นตอนดังนี้

1. เพื่อศึกษาผลกระทบทางสังคมทั้งทางบวกและทางลบจากโครงการก่อสร้างระบบ

ขนส่งด้วยสายพานเชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน ในหมู่บ้านแม่เลา เป็นข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสนทนากลุ่มย่อย โดยกำหนดประเด็นด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์มนุษย์และคุณค่าด้านคุณภาพชีวิต แล้วนำข้อมูลดังกล่าวมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำคำตอบของผู้ให้ข้อมูลมาศึกษา เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาสาระของข้อมูลว่ามีความสัมพันธ์และเป็นเหตุเป็นผลกันหรือไม่ อย่างไร แล้วจึงวิเคราะห์และประมวลข้อมูลวิเคราะห์เชิงสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและการแปลความหมาย ส่วนการใช้แบบสอบถาม ในตอนที่ 1 ใช้สถิติเชิงพรรณนาโดยหาค่าเฉลี่ย เพื่ออธิบายข้อมูลเบื้องต้นของ ผู้กรอกแบบสอบถาม ส่วน

ตอนที่ 2 ของแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อหาความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่ามัชฌิมเลขคณิตและสังเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาตามความเหมาะสมโดยสัมพันธ์กับ วัตถุประสงค์ของการศึกษา เกณฑ์ที่ใช้ในการแปลผลค่ามัชฌิมเลขคณิตใช้ช่วงค่าเฉลี่ยช่วงละ 0.75 ซึ่งคำนวณจากสูตรหาความกว้างของอันตรภาคชั้น (อัจฉริย์ จันทลักษณ์, 2542) ดังนี้

$$i = \frac{\text{max} - \text{min}}{\text{max}}$$

โดย i หมายถึง ความกว้างของอันตรภาคชั้น
 max หมายถึง คะแนนสูงสุดในอันตรภาคชั้น
 min หมายถึง คะแนนต่ำสุดในอันตรภาคชั้น

การกำหนดค่าคะแนนในแบบสอบถาม มีค่าสูงสุดเป็น 3 คะแนน และค่าต่ำสุดเป็น 0 คะแนน ดังนั้น ช่วงความกว้างของอันตรภาคชั้น จึงคำนวณได้จาก

$$i = \frac{3 - 0}{4} = 0.75$$

ดังนั้น การแปลผลค่าเฉลี่ยจึงเป็นดังนี้ (อัจฉริย์ จันทลักษณ์, 2542)

คะแนน	ความกว้างของอันตรภาคชั้น	ระดับปัญหาในปัจจุบัน
0	0.00 ถึง 0.75	น้อยที่สุดหรือแทบจะไม่มี
1	0.75 ถึง 1.50	น้อย
2	1.51 ถึง 2.25	ปานกลาง
3	2.26 ถึง 3.00	มาก

ส่วนข้อมูลผลกระทบถ้ามีโครงการฯ ผู้วิจัยได้นำหลักการคำนวณจากสูตรการหาความกว้างของอันตรภาคชั้น โดยนำค่าอันตรภาคชั้นในระดับปัจจุบันมาเป็นเกณฑ์ และได้กำหนดความกว้างของอันตรภาคชั้นในระดับผลกระทบทางบวกและทางลบ ดังนี้

ผลกระทบทางบวก		
คะแนน	ความกว้างของอันตรภาคชั้น	ระดับผลกระทบถ้ามีโครงการฯ
0	0.00 ถึง 0.75	น้อยที่สุดหรือแทบจะไม่มี
1	0.76 ถึง 1.50	น้อย
2	1.51 ถึง 2.25	ปานกลาง
3	2.26 ถึง 3.00	มาก

ผลกระทบทางลบ		
คะแนน	ความกว้างของอันตรภาคชั้น	ระดับผลกระทบถ้ามีโครงการฯ
-3	-2.26 ถึง -3.00	มาก
-2	-1.51 ถึง -2.25	ปานกลาง
-1	-0.76 ถึง -1.50	น้อย
0	0.00 ถึง -0.75	น้อยที่สุดหรือแทบจะไม่มี

2. เพื่อหาแนวทางหรือมาตรการในเชิงป้องกันผลกระทบทางลบจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพาน เชียงใหม่ – แม่ฮ่องสอน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มย่อย ด้วยการวิเคราะห์จากผลกระทบในแต่ละด้านแล้วนำมาเชื่อมโยงความสัมพันธ์ เพื่อหาแนวทางหรือมาตรการเพื่อป้องกันผลกระทบทางลบจากโครงการร่วมกัน รวมทั้งข้อมูลจากแบบสอบถามในตอนต้นที่ 3 เกี่ยวกับแนวทางหรือมาตรการป้องกันเพื่อลดผลกระทบทางลบ

ผู้วิจัยมีวิธีการจัดลำดับความสำคัญจากการหาค่าร้อยละของแนวทางแต่ละข้อที่ผู้วิจัยได้เสนอไว้ และหาค่าร้อยละของการให้ลำดับความสำคัญที่ 1-5 ของแต่ละข้อที่ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้กำหนดโดยที่ผู้วิจัยจะนำร้อยละของการจัดลำดับความสำคัญของผู้ให้ข้อมูลหลัก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย มาเป็นข้อสรุปของการจัดลำดับความสำคัญของแนวทางและมาตรการป้องกันเพื่อลดผลกระทบในพื้นที่หมู่บ้านแม่เถา และนำข้อเสนอแนะอื่นมาเรียบเรียงและประมวลผลความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการฯ โดยการบรรยายเชิงพรรณนา เพื่อให้ข้อมูลมีความสอดคล้องและความสัมพันธ์กัน